

Nr 23.

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående dels upphävande av lagen om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet, dels viss ändring i lagen om uppsikt å jordbruk och upphävande av lagen om kronans förköpsrätt m. m., dels översyn av sistnämnda lag, dels o c k viss ändring av samma lag.

Tredje lagutskottet har behandlat åtta inom riksdagen väckta till lagutskott hänvisade motioner, nämligen inom första kammaren

nr 352 av herr *Nord*,

nr 353 av herr *Franzén*,

nr 354 av herr *Werner m. fl.*, och

nr 385 av herr *Ewerlöf m. fl.*

samt inom andra kammaren

nr 298 av herr *Vigelsbo m. fl.*,

nr 459 av herr *Andersson* i Brämhult,

nr 460 av herr *Kilsmo m. fl.* och

nr 491 av herr *Hjalmarson m. fl.*

I motionerna I: 352 och II: 460, vilka är likalydande, hemställes, »att riksdagen för sin del måtte besluta att med omedelbar verkan upphäva lagen den 17 juni 1948 (nr 329) om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.»

Motionerna I: 385 och II: 491, vilka jämväl är likalydande, utmynnar i en hemställan,

»att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär utfärdande av sådana bestämmelser, att bidrag från anslaget till jordbrukets rationalisering må kunna utgå även för nybildande av jordbruk av normjordbruks storlek och för odlad jords överförande till skogbärande mark;

att riksdagen av Kungl. Maj:t begär förslag till för genomförande av ovanstående yrkande nödvändig ändring av lagen den 30 juni 1947 om uppsikt å jordbruk;

att riksdagen beslutar att lagen av den 30 juni 1947 om kronans förköpsrätt upphör att gälla den 30 juni 1954».

I motionerna I: 354 och II: 298, vilka är likalydande, hemställes, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en omedelbar översyn av lagen om kronans förköpsrätt samt till nästkommande års riksdag framlägga förslag till ändringar och klarläggande bestämmelser i samma lag i de avseenden, vilka ovan berörts».

De sålunda föreslagna ändringarna och tilläggsbestämmelserna avser dels den tid inom vilken kronans förköpsrätt skall göras gällande, dels ock rätten att fullfölja talan om förköpsrätt sedan avtal träffats om återgång av den till grund för samma talan liggande fastighetsöverlåtelsen.

I de likalydande motionerna I: 353 och II: 459 yrkas, »att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om förslag till ändring av lagen av den 30 juni 1947 om kronans förköpsrätt så till vida att rätt att föra klagan över lantbruksnämnds beslut i enlighet med ovanstående må bliva möjlig».

Den i sistnämnda motioner påyrkade utvidgningen av klagorätten gäller lantbruksnämnds beslut dels att i visst fall icke utnyttja förköpsrätten, dels ock att sälja fastighet till viss person.

Beträffande de skäl som anförts till stöd för motionärernas yrkanden får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas i det följande, hänvisa till motionerna.

Frågan om upphävande av jordförvärvslagen.

Gällande lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet utfärdades den 17 juni 1948 och ersatte en lag den 21 december 1945 med i huvudsak samma innehåll. Giltighetstiden för 1948 års lag begränsades ursprungligen till utgången av juni månad 1953 men förlängdes genom lagen den 5 juni 1953 med två år och utgår alltså den 30 juni 1955.

Förlängningen av jordförvärvslagens giltighetstid föranleddes av en framställning av 1951 års jordbruksrationaliseringsutredning. Utredningen hade enligt erhållna direktiv att bl. a. utreda frågan huruvida jordförvärvslagen borde förlänas fortsatt giltighet och om den i så fall behövde omarbetas. Genom beslut den 21 november 1952 utvidgades utredningens uppdrag till att jämväl avse översyn av lagen den 18 juni 1925 angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom. Då de nu nämnda båda utredningsuppdragen lämpligen borde behandlas i ett sammanhang och då arbetet därmed icke kunde beräknas vara slutfört vid sådan tid att förslag i ämnena kunde framläggas före 1954, förordade utredningen den ovan angivna förlängningen.

I sitt utlåtande nr 16/1953 i anledning av proposition med förslag till nämnda förlängning och motioner med bl. a. yrkande om avslag å propositionen framhöll *tredje lagutskottet* vid 1953 års riksdag, att det icke gärna kunde komma i fråga att riksdagen, innan jordbruksrationaliseringsutredningens överväganden rörande jordförvärvslagens fortsatta berättigande redovisats, skulle ompröva sin inställning till lagen.

I *motionerna I: 352 och II: 460* anföres till stöd för yrkandet om lagens upphävande, att de skäl som åberopades för lagens införande nu icke alls eller i mycket ringa grad föreligger för lagens bibehållande samt att lagen innebär ett åsidosättande av näringsfriheten genom att utesluta vissa medborgare från möjligheten att förvärva jord.

Frågor rörande jordbruksrationaliseringen.

Synpunkter på målsättningen.

Vid 1947 års riksdag fattades i anledning av en proposition angående riktlinjerna för den framtida statliga jordbrukspolitiken m. m. vissa principbeslut rörande statliga stödåtgärder för jordbruket. I det till grund för propositionen liggande betänkandet av 1942 års *jordbrukskommitté* anges syftemålet för statsmakternas stöd åt jordbruket vara att möjliggöra uppehållandet av en produktion av den storlek, som ur det allmännas synpunkt framstår såsom önskvärd, samt att åstadkomma, att den jordbruksbefolkning, som behövs för att frambringa denna produktion, skall kunna vid rationell drift uppnå en inkomstnivå, likvärdig med andra jämförliga befolkningsgrupper. De medel som borde användas för att förverkliga detta syfte vore främst de lös vad som i betänkandet kallats yttre och inre rationalisering av jordbruket, d. v. s. åtgärder, som avser att avhjälpa brister i fråga om brukningsdelarnas storlek och form samt i fråga om jordbrukets fasta anläggningar, de lös o c k prisstöd åt jordbruket. Målsättningen för den yttre rationaliseringen angavs vara att göra brukningsdelarna sådana, att den arbetskraft som erfordrades för frambringande av den ur allmän synpunkt önskvärda produktionen finge effektiv sysselsättning, att jordbrukets produktionskostnader nedbringades och därmed även behovet av stöd från det allmänna minskades samt att en överproduktion skulle kunna förhindras genom övergång till en mer extensiv drift. Kommittén fann, att jordbruk i storleksgruppen 20—30 hektar motsvarade den jordbrukstyp, som ur dessa och andra synpunkter vore mest önskvärd. Denna typ av jordbruk benämndes av kommittén *normjordbruk*. Då jordbruk av denna storlek eller därutöver emellertid utgjorde en ganska ringa del av landets samtliga brukningsdelar, ansåg kommittén att man vid rationaliseringen måste stanna vid jordbruk med en storlek av 10—20 hektar. Dessa jordbruk, som av kommittén kallades *basjordbruk*, borde därför tagas till utgångspunkt för de statliga stödåtgärderna.

Kungl. Maj:t framlade i propositionen till 1947 års riksdag sistnämnda förslag, vilket riksdagen genom sitt principbeslut godtog. Efter dessa riktlinjer utfärdades därefter under 1948 bestämmelser angående statligt stöd till jordbrukets yttre och inre rationalisering genom lånegarantier och statsbidrag ävensom angående producent- och kontantbidrag till vissa innehavare av mindre jordbruk.

Såsom utgångspunkt för yrkandena om utfärdande av sådana bestämmelser att bidrag från jordbrukets rationaliseringsanslag må kunna utgå även för nybildande av jordbruk av normjordbruks storlek och för odlad jords överförande till skogbärande mark anföres i *motionerna I: 385* och *II: 491* bl. a. följande. Målsättningen för rationaliseringsverksamheten hade inte tett sig särskilt lockande för jordbrukarna, då dessa strävat efter att lösa sina driftsekonomiska problem genom motorisering av jordbruket, för

vars bärighet basjordbrukens arealer vore för små. Ur denna synpunkt vore det beklagligt, att statsmakterna icke inriktat sig på att skapa jordbruk av normjordbrukens storlek. Genom motoriseringen av jordbruket hade man nått två av de av statsmakterna angivna syftena med rationaliseringen, nämligen att åstadkomma effektiv sysselsättning och att nedbringa produktionskostnaderna. Däremot hade utvecklingen lett till en produktionsökning i stället för den eftersträfvade produktionsminskningen. Genom att hästarna i stor utsträckning ersatts med traktorer, hade nämligen förut för foderodling disponerad mark friställts för livsmedelsproduktion. Skulle en produktionsminskning rationaliseras fram vore därför enligt motionärernas uppfattning enda utvägen att överföra odlad jord till skogbärande mark.

I 1 § *lagen den 30 juni 1947 (nr 288) om uppsikt å jordbruk* (vanhävds-lagen) stadgas bl. a., att uppsikt skall hållas däröver att brukningsdel ej vanhävdas genom att jordbruket så vanskötes, att dess vidmakthållande äventyras. I 2 § förklaras, att till vanhävd ej är att hänföra nedläggande av jordbruk å brukningsdel eller del därav, om med hänsyn till jordens naturliga beskaffenhet och belägenhet samt övriga omständigheter det måste anses olämpligt att där driva jordbruk. Vidare anges i samma paragraf, att ägare av brukningsdel må hos lantbruksnämnd påkalla prövning huruvida förhållande föreligger som enligt nu återgivna bestämmelser berättigar till att nedlägga jordbruket å brukningsdel eller del därav.

I sistnämnda motioner göres nu gällande, att vanhävdslagen utgör hinder för att överföra odlad jord till skogbärande mark, varför ändring i detta hänseende bör företagas i lagen.

I detta sammanhang må nämnas, att lantbruksstyrelsen med biträde av sakkunniga, som jämlikt bemyndigande av Kungl. Maj:t den 11 december 1953 tillkallats av chefen för jordbruksdepartementet, för närvarande verkställer översyn av vanhävdslagen.

Kronans förköpsrätt.

Ett av de medel som genom riksdagsbeslutet 1947 tillskapades för att underlätta genomförandet av den yttre rationaliseringen var *lagen den 30 juni 1947 om kronans förköpsrätt*.

För att underlätta bildandet av bärkraftiga brukningsdelar äger kronan sålunda enligt denna lag, då försäljning sker av jordbruksfastighet, lösa till sig fastigheten till det pris, som köparen utfäst. Förköpsrätten utövas av lantbruksnämnd men får icke göras gällande om köparen är på visst i lagen angivet sätt besläktad med säljaren eller i allmänhet då arrendator utövat sin lagstadgade förköpsrätt.

Lantbruksnämnd är skyldig att på framställning av ägare till jordbruksfastighet meddela beslut, huruvida fastigheten är behövlig för rationaliseringsändamål. Sådant beslut skall avse viss tid, minst två och högst fem år. Om nämnden anser dylikt behov av fastigheten ej föreligga, får förköps-

rätten ej göras gällande under den tid beslutet avser. En jordägare kan vidare hembjuda sin fastighet till lantbruksnämnden. Antager nämnden inte hembudet inom tre månader, får förköpsrätten icke utövas under två år därefter, där försäljning icke sker på villkor, som är för jordägaren mindre fördelaktiga än de som gällt för hembudet.

Om lantbruksnämnd beslutar att göra bruk av kronans förköpsrätt, åligger det nämnden att inom tre månader från det lagfart söktes å köparens fång instämma denne till domstol, vid äventyr att förköpsrätten eljest förloras. Anmäler köparen med överlämnande av köpehandlingen i bestyrkt avskrift sitt fång för lantbruksnämnden, åligger det denna vid äventyr av talans förlust att inom en månad från det anmälan skedde instämma sin talan.

Bifalles lantbruksnämndens talan skall rätten fastställa vad kronan har att betala samt utsätta viss dag, då fastigheten skall anses övergå i kronans ägo.

Går fastighet som är underkastad förköpsrätt i byte, äger kronan inlösa denna efter dess värde vid tidpunkten för bytesavtalet. Därvid skall gälla samma regler som då förköpsrätt utövas på grund av fastighets försäljning.

Lantbruksnämnds beslut att förklara fastighet behövlig för rationaliseringsändamål kan överklagas av fastighetens ägare. Över beslut av lantbruksnämnd att utöva förköpsrätt må klagan föras av köpare och arrendator, som beröres av beslutet.

Till stöd för det i *motionerna I: 385* och *II: 491* framförda yrkandet, att förköpslagen skall upphävas anföres, att denna lag är en tvångslag, som icke är motiverad för genomförandet av en yttre rationalisering av den omfattning det nu och för framtiden kan bli fråga om samt att lagens tillämpning vållat orättvisor och irritation och krävt ett betydande administrativt arbete.

I *motionerna I: 354* och *II: 298* vänder sig motionärerna mot att kronan kan tvångsinlösa och alltså frånhända en köpare hans fastighet även sedan denne sökt och erhållit lagfart på fånet och kanske bosatt sig på fastigheten i tro att lagfarten skyddade honom. Lagfarten har också, anför motionärerna vidare, av ålder ansetts såsom en samhällets judiciella stadfästelse av en jordöverlåtelse. En annan brist som enligt samma motionärer vidlåder förköpslagen är, att lagen icke föreskriver, att lantbruksnämnd icke får fullfölja talan om förköpsrätt i de fall då avtal träffats om återgång av fastighetsöverlåtelse. Denna brist har, påstår motionärerna, lett till en skiftande rättspraxis i sådana fall.

Såsom skäl för den i *motionerna I: 353* och *II: 459* föreslagna utvidgningen av talerätten mot lantbruksnämnds beslut anföres, att förfrågningar om möjlighet att överklaga ett lantbruksnämndsbeslut att icke utnyttja förköpsrätten förekommit hos lantbruksstyrelsen i nära nog lika stor omfattning som i fråga om möjlighet att föra talan mot beslut att förköpsrätten skall utövas. Vidare anser motionärerna det böra beredas möjlighet för ägare av fastigheter, som angränsar en fastighet, vilken lantbruksnämnd beslutat försälja till viss person, att överklaga ett sådant beslut.

I direktiven för jordbruksrationaliseringsutredningen uttalas bland annat, att i anslutning till utredningen om bibehållande av jordförvärvslagen borde förköpslagen lämpligen överses. Därest utredningen skulle ge till resultat att jordförvärvslagen bör bibehållas, skulle även prövas huruvida det icke är möjligt att i större utsträckning än vad för närvarande är fallet samordna denna lagstiftning med lagstiftningen om kronans förköpsrätt.

Utskottet.

Såsom framgått av den ovan lämnade redogörelsen ingår i de till 1951 års jordbruksrationaliseringsutredning lämnade uppdragen bland annat att överväga frågan om fortsatt bibehållande av jordförvärvslagen och att i samband därmed verkställa översyn av lagen om kronans förköpsrätt. I riksdagsberättelsen för innevarande år uppges, att utredningen avser att under första hälften av 1954 avge ett delbetänkande rörande bland annat nyssnämnda lagstiftning. Enligt vad utskottet under hand inhämtat pågår för närvarande slutjustering av detta betänkande, som beräknas utkomma av trycket under den närmaste tiden. Det har även för utskottet upplysts, att utredningen tagit del av samtliga förevarande motioner och övervägt de däri upptagna spörsmålen. Giltighetstiden för jordförvärvslagen utgår den 30 juni 1955. Detta innebär, att frågan om lagens fortsatta bestånd måste bli föremål för behandling av nästa års riksdag, därest lagen icke utan vidare skall upphöra att gälla.

Vid angivna förhållanden anser sig utskottet icke för närvarande böra taga ställning till något av de i motionerna framlagda förslagen.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

A. att motionerna I: 352 och II: 460 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

B. att motionerna I: 385 och II: 491 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

C. att motionerna I: 354 och II: 298 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

D. att motionerna I: 353 och II: 459 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 13 april 1954.

På tredje lagutskottets vägnar:

HUGO OSVALD.

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Osvald, Albert Hermansson, Grym, Ivar Nilzon, Axel Jansson, Ebbe Ohlsson, Herbert Hermansson och William Ohlsson;

från andra kammaren: herrar Andersson i Löbbo, Johansson i Torp, Nyberg och Andersson i Ryggestad, fru Boman samt herrar Nestrup, Hansson i Skegrie och Persson i Tandö.

Reservationer:

1) (avseende utskottets hemställan under A.) av herrar *Nyberg* och *Nestrup*, vilka ansett, att den omständigheten att jordbruksrationaliseringsutredningen enligt uppdrag överväger frågan om jordförvärvslagens bibehållande icke bör utgöra hinder för bifall till motionerna I: 352 och II: 460 om upphävande av denna lag samt att utskottet därför och på de i motionerna anförda skälen bort under A. hemställa,

att riksdagen i anledning av motionerna I: 352 och II: 460 måtte för sin del antaga följande förslag till

L a g

angående upphävande av lagen den 17 juni 1948 (nr 329) om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

Härigenom förordnas, att lagen den 17 juni 1948 om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet skall upphöra att gälla med utgången av december månad 1954.

2) (avseende utskottets hemställan under B.) av herr *Ebbe Ohlsson* och fru *Boman*.
